

**СТРАТЕГІЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
НА ПЕРІОД ДО 2011 РОКУ**

**STRATEGY
OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT
OF KHARKIV REGION
FOR THE PERIOD UNTIL 2011**

**ХАРКІВ
Видавничий Дім «ІНЖЕК»
2004**

*Рекомендовано до видання рішенням вченої ради Харківського державного економічного університету
(протокол № 4 від 07.01.2003 р.)*

Рецензенти: доктор економічних наук Я. Г. Берсуцький
доктор економічних наук І. С. Благун
доктор економічних наук В. Я. Заруба

С 83 Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року: Монографія / Під заг. ред. Є. П. Кушнарйова.— Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2004.— 448 с. Укр. мова

Авторський колектив: канд. екон. наук Кушнарйов Є. П., д-р екон. наук Пономаренко В. С., канд. екон. наук Кривцов О. С., д-р екон. наук Кизим М. О., канд. екон. наук Дуленко А. Л., канд. екон. наук Бубенко П. Т., канд. наук держ. управ. Райнін І. Л.

ISBN 966-8515-33-1

Книга є результатом науково-практичної розробки групи вчених і фахівців-практиків у галузі стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів України.

У роботі на основі теоретичних досліджень пропонується новий підхід до розробки стратегії соціально-економічного розвитку регіонів. На прикладі Харківської області теоретичні розробки втілені у конкретні практичні заходи. Запропонована у роботі стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року затверджена на сесії обласної ради й прийнята до виконання.

Книга призначена для вчених та практиків, що займаються питаннями планування соціально-економічного розвитку регіонів. Вона буде цікавою і корисною викладачам, аспірантам і студентам вищих навчальних закладів, а також широким верствам населення.

ББК 65.9 (2) Ук

ISBN 966-8515-33-1

© Колектив авторів, 2004
© ВД «ІНЖЕК», 2004

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ 1. Загальна характеристика Харківської області	9
Розділ 2. Концептуальні засади вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону	21
Розділ 3. Вимір рівня якості життя населення Харківської області і регіонів України	53
3.1. Загальний рівень якості життя населення	53
3.2. Тривалість життя населення	58
3.3. Здоров'я населення	61
3.4. Освіченість населення	64
3.5. Доходи населення	67
3.6. Видатки бюджету	70
3.7. Екологічна ситуація	73
Розділ 4. Оцінка рівня економічного розвитку Харківської області і регіонів України	77
4.1. Загальна оцінка рівня економічного розвитку	78
4.2. Промисловість	82
4.3. Сільське господарство	86
4.4. Торгівля та платні послуги	90
4.5. Бюджет	94
Розділ 5. Визначення природно-ресурсного потенціалу Харківської області і регіонів України та ефективності його використання	99
5.1. Загальний природно-ресурсний потенціал	100
5.2. Мінеральні ресурси	107
5.3. Земельні ресурси	112
5.4. Лісові ресурси	117
5.5. Природно-рекреаційні ресурси	122
Розділ 6. Діагностика проблем забезпечення якості життя населення Харківської області	129
6.1. Визначення та ранжирування проблем забезпечення якості життя населення	129
6.2. Діагностика проблем забезпечення якості життя населення	135
Розділ 7. Вимір рівня якості життя населення районів Харківської області	144
7.1. Загальний рівень якості життя населення	145
7.2. Тривалість життя населення	149
7.3. Здоров'я населення	152
7.4. Доходи населення	155
7.5. Видатки бюджету	158
7.6. Екологічна ситуація	161
Розділ 8. Оцінка рівня економічного розвитку районів Харківської області	165
8.1. Загальна оцінка рівня економічного розвитку	166
8.2. Промисловість	170
8.3. Сільське господарство	174
8.4. Платні послуги	178
8.5. Бюджет	182
Розділ 9. Визначення природно-ресурсного потенціалу районів Харківської області та ефективності його використання	187
9.1. Загальний природно-ресурсний потенціал	188
9.2. Мінеральні ресурси	194
9.3. Земельні ресурси	200

9.4.	Лісові ресурси	206
9.5.	Природно-рекреаційні ресурси	212
Розділ 10.	Вибір пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку Харківської області та її районів	220
10.1.	Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку Харківської області	220
10.2.	Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку районів Харківської області	226
Розділ 11.	Стратегічні напрямки розвитку економіки Харківської області	232
11.1.	Попередній вибір стратегічних напрямків розвитку економіки Харківської області	232
11.2.	Обґрунтування вибору пріоритетних напрямків розвитку економіки Харківської області	235
11.2.1.	Матеріальна сфера економіки регіону	235
11.2.1.1.	Пріоритетний розвиток індустріально-аграрного енерговиробничого циклу	235
11.2.1.1.1.	Сільське господарство	239
11.2.1.1.2.	Харчова промисловість	275
11.2.1.1.3.	Тракторне та сільськогосподарське машинобудування	289
11.2.1.2.	Селективний розвиток окремих галузей газоенергохімічного енерговиробничого циклу	323
11.2.1.2.1.	Видобування природного газу	326
11.2.1.2.2.	Переробка природного газу	342
11.2.1.3.	Селективний розвиток окремих кластерів пірометалургійного енерговиробничого циклу	349
11.2.1.4.	Точковий розвиток окремих високотехнологічних виробництв	353
11.2.1.4.1.	Оптичне виробництво лінз та окулярів	353
11.2.1.4.2.	Виробництво фармацевтичних препаратів	356
11.2.2.	Нематеріальна сфера економіки регіону	359
11.2.2.1.	Пріоритетний розвиток окремих галузей охорони здоров'я	359
11.2.2.2.	Селективний розвиток окремих галузей нематеріальної сфери економіки	362
11.2.2.2.1.	Галузь освіти	362
11.2.2.2.2.	Галузь науки і наукового обслуговування	365
Розділ 12.	Моделювання стратегічних напрямків економічного розвитку економіки Харківської області	368
12.1.	Моделювання варіантів розвитку пріоритетних галузей економіки регіону	368
12.2.	Моделювання сценаріїв соціально-економічних наслідків розвитку пріоритетних галузей економіки регіону	377
Розділ 13.	Стратегія розвитку і підтримки малого підприємництва в Харківській області	384
13.1.	Стан і тенденції розвитку малого підприємництва в регіоні	384
13.2.	Основні напрямки підтримки і розвитку малого підприємництва	406
Розділ 14.	Пріоритетні напрямки зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Харківської області	413
14.1.	Основні стратегічні напрямки зовнішньоекономічної діяльності регіону ..	413
14.2.	Інвестиційна привабливість і діяльність регіону	421
14.3.	Наслідки вступу до СОТ для регіону	440
Післямова		443
Література		445

TABLE OF CONTENTS

Introduction.....	7
Chapter 1. General description of Kharkiv region	9
Chapter 2. Conceptual basis for a choice of strategies of socio-economic development of the region	21
Chapter 3. Measuring life standard in Kharkiv region and other regions of Ukraine	53
3.1 General overview of the life standard of the population in Ukraine	53
3.2. Duration of life.....	58
3.3. Health of the people	61
3.4. Education	64
3.5. Income distribution	67
3.6. The state expenditures	70
3.7. Environmental situation	73
Chapter 4. Evaluation of the level of economic development of Kharkiv region and other regions of Ukraine.....	77
4.1. General evaluation of the level of economic development	78
4.2. Industry	82
4.3. Agriculture	86
4.4. Trade and chargeable services	90
4.5. Budget	94
Chapter 5. Evaluation of the natural resources' potentials in Kharkiv region and other regions of Ukraine, and effective ways of their use.....	99
5.1. General overview of the natural resources' potential	100
5.2. Mineral resources.....	107
5.3. Soil resources	112
5.4. Forest resources	117
5.5. Natural recreational resources	122
Chapter 6. Diagnostics of problems of the life standard support in Kharkiv region.....	129
6.1. Definition and ranging of problems the life standard support	129
6.2. Diagnostics of problems of the life standard support in Kharkiv region	135
Chapter 7. Measuring the life standard in Kharkiv regional districts.....	144
7.1. General overview of the life standard.....	145
7.2. Duration of life.....	149
7.3. Health of the people	152
7.4. Income distribution	155
7.5. The state expenditures	158
7.6. Environmental situation	161
Chapter 8. Evaluation of the level of economic development of Kharkiv regional districts	165
8.1. General evaluation of the level of economic development	166
8.2. Industry	170
8.3. Agriculture	174
8.4. Chargeable services.....	178
8.5. Budget	182
Chapter 9. Evaluation of the natural resources potentials in Kharkiv regional districts, and effective ways of their use	187
9.1. General overview of the natural resources' potential	188
9.2. Mineral resources.....	194

9.3. Soil resources	200
9.4. Forest resources	206
9.5. Natural recreational resources	212
Chapter 10. The choice of priorities of socio-economic development of Kharkiv region and its districts	220
10.1. Strategic directions of socio-economic development of Kharkiv region	220
10.2. Strategic directions of socio-economic development of Kharkiv regional districts	226
Chapter 11. Strategic directions of economic development of Kharkiv region	232
11.1. Previous choice of strategic directions of economic development of Kharkiv region	232
11.2. Grounding the choice of priorities of economic development of Kharkiv region	235
11.2.1. Material production in economy of the region	235
11.2.1.1. Priorities of development of industrial-agricultural energy-production cycle	235
11.2.1.1.1. Agriculture	239
11.2.1.1.2. Food industry	275
11.2.1.1.3. Tractor and agricultural machinery production	289
11.2.1.2. Selective development of some branches of the gas-energetic- chemical energy production cycle	323
11.2.1.2.1. Natural gas extraction	326
11.2.1.2.2. Natural gas processing	342
11.2.1.3. Selective development of some clusters of the piro-metallurgic energy production cycle	349
11.2.1.4. Spot development of some high-technological productions.....	353
11.2.1.4.1. Optical production of the lenses and glasses	353
11.2.1.4.2. Pharmaceutical production	356
11.2.2. Service area of the regional economy	359
11.2.2.1. Priorities of development of some branches of the health care ...	359
11.2.2.2. Selective development of some branches of the service area.....	362
11.2.2.2.1. Education	362
11.2.2.2.2. Science and research	365
Chapter 12. Modeling of the strategic directions of the economic development of Kharkiv region	368
12.1. Modeling of variants of development of the prior branches of the regional economy	368
12.2. Modeling of scenarios of socio-economic results of development of the prior branches of the regional economy	377
Chapter 13. Strategies of development and support of a small business in Kharkiv region	384
13.1. State and tendencies of a small business development in the region.....	384
13.2. Major directions of a small business support and development.....	406
Chapter 14. Prior dimensions of international trade and investment activities in Kharkiv region	413
14.1. Major strategic directions of international trade in the region.....	413
14.2. The region's attractiveness for the investors and investment activities in the region	421
14.3. Outcomes of the region's joining the WTO	440
Conclusions	443
Bibliography	445